RADOVI
Zavoda za znanstveni rad
HAZU Varaždin

UDK 80"18"-05Jagić, V.
Pregledni članak
Review

STJEPAN DAMJANOVIĆ
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
stjepan.damjanovic@zg.ht.hr

Primljeno: 27. 12. 2023.
Prihvaćeno: 22. 04. 2024.
DOI: https://dx.doi.org/10.21857/mwo1vcrgny

VATROSLAV JAGIĆ I NAPREDAK SLAVISTIKE U 19. STOLJEĆU

Na prste se jedne ruke mogu izbrojiti Hrvati u ukupnoj našoj povijesti koji su u svojim strukama značili ono što je Vatroslav Jagić značio u svoje vrijeme u slavistici i u filologiji uopće. I ne samo da je bio slavistički prvak u svoje vrijeme, nego je dugo poslije svoje smrti bitno utjecao na slavističke smjerove i bez pretjerivanja možemo reći da je i danas njegovo djelo živo, tj, nama suvremeni autori hvale njegove radove, polemiziraju s njima, zovu ih kao svjedoke za svoje teze, tj. njegove misli sudjeluju u nama suvremenim znanstvenim i stručnim raspravama.

Slavni je Varaždinac živio dugo (Varaždin, 6. srpnja 1838 - Beč, 5. kolovoza 1923), dakle 85 godina. Svojom opsežnom i raznolikom znanstvenom djelatnošću uvelike je pomogao da se slavistika po dosezima izjednači s germanistikom i romanistikom za kojima je prije njegova vremena primjetljivo zaostajala. Njegovo je djelo završni dio onoga razdoblja u razvitku slavistike kada je međuzavisnost njezinih dijelova snažna, a središnje mjesto zauzima proučavanje staro(crkveno)slavenskoga jezika i ćirilometodske problematike. Djelovao je kao zagrebački gimnazijski profesor (1860 - 1870) te sveučilišni profesor u Odesi (od 1871), Berlinu (od 1874), Petrogradu (od 1880) i Beču (1886 – 1908). Umro je 1923. u Beču, a sahranjen je, po vlastitoj želji, u Varaždinu.

Sva su ga sveučilišta željela, sa svakoga je otišao svojom voljom u potrazi za boljim uvjetima rada, za većim mogućnostima znanstvenoga i stručnoga djelovanja. Utemeljio je čuveni časopis *Archiv für slavische Philologie* (od 1875. do 1929. izašlo je 37 opsežnih svezaka). Upravo preko toga časopisa omogućio je da slavistika postane ravnopravna s germanistikom i romanistikom. Najvažnija su njegova slavistička djela *Zur Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache* (1900), *Istori-*

ja slavjanskoj filologii (1910), *Glagoličeskoe pisьmo* (1911), ali su brojne njegove rasprave pouzdano usmjeravale slavistička istraživanja u trenutku kad su se pojavile. Izdavao je važne kanonske staroslavenske kodekse (*Zografsko tetraevanđelje*, 1879, *Marijinsko tetraevanđelje*, 1883) te starohrvatske, staroruske, starosrpske, starobugarske i druge tekstove.

Izračunali su da bi njegova sabrana djela, bez njegove enormno velike i važne prepiske, iznosila 100 knjiga po 200 stranica! To je cijela biblioteka i u tom opsežnom djelu osobito zadivljuje činjenica da su slabe stranice rijetkost.

Kada bismo najkraće htjeli opisati odakle izvire Jagićeva znanstvena uvjerljivost, mislim da bi dobro bilo poslužiti se ocjenama Nine Aleksandrove Pogačnik koja je isticala da je Vatroslav Jagić *izvrstan filolog koji je zazirao od filologizma, znanstvenik koji je prosudbu stavljao ispred deskripcije, povijesnost ispred historizma, književnopovijesnu misao ispred bibliografskih križaljki i kronoloških nizova.* Jako je pomogao da mitski shvaćenu slavensku zajedničku baštinu zamijeni pouzdano istraživanje stvarnih veza. Imao je urođeni istraživački instinkt, umio je utvrditi što je važno, a što još važnije.

Ključne riječi: Vatroslav Jagić; filologija; slavistika; književna povijest, lingvistika.

1. UVOD

Vatroslav Jagić rodio se 6. srpnja 1838. u Varaždinu. Na krštenju je dobio dva imena: Ignatius Jacobus. Tek u njegovim gimnazijskim danima javljaju se u svjedodžbama i pohrvaćeni oblici imena Ignatius – Ognjoslav i Vatroslav. Drugo je ime posve prevladalo. Otac Vinko, po zanimanju čizmar, i majka Ana, rođena Kraljek, imali su šestero djece, Vatroslav je bio najstariji sin. Osnovnu školu polazi u Varaždinu, a gimnaziju u Varaždinu i Zagrebu. U Beču je završio klasičnu filologiju i usput svojom voljom slušao slavistička predavanja Franca Miklošiča te pod utjecajem tih predavanja počinje pisati o problemima iz slavenske filologije i pojačano pratiti što se o slavistici piše u slavenskim zemljama, pa i izvan njih. Od 1860. do 1870. predaje klasičnu filologiju na zagrebačkoj gimnaziji i njegovi su pisani prilozi iz toga vremena često nacrti za buduća poznata slavistička djela. Iako vrlo mlad, Jagić je začuđujućom superiornošću u hrvatsku filologiju uveo najmodernija dostignuća tadašnjega, genetskoga jezikoslovlja (djela Boppa, Schleichera, Curtiusa, Buslaeva i dr.). God 1864. pokrenuo je s Josipom Torbarom i Franjom Račkim časopis *Književnik* kojim se željelo pokazati da da Hrvatska ima znanstveni potencijal dostatan da se utemelji akademija znanosti. U tri godišta otisnuta je 1821 stranica, a Jagić ih je napisao 437, dakle četvrtinu!

God. 1866. izabrano je prvih 16 članova Jugoslavenske akademije znanosti i

umjetnosti, Jagić je najmlađi među njima, ima samo 28 godina! Odlukom bana Levina Raucha otpušten je iz službe i prestao raditi na zagrebačkoj gimnaziji. God. 1871. izabran je za profesora na Katedri za poredbenu gramatiku indoeuropskih jezika u Odesi, 1874. postaje profesorom slavistike u Berlinu, zatim 1880. u Petrogradu i napokon 1866. u Beču, gdje je na slavističkoj katedri naslijedio Franca Miklošiča, i na kojoj će ostati do umirovljenja 1908. U Beču je umro 5. kolovoza 1923. i 12. kolovoza sahranjen u svom rodnom Varaždinu.

2. ZAGREBAČKE GODINE I KROATISTIČKI PRINOSI

Na prijedlog svoga najmlađega člana Akademija je utemeljila časopis Starine, on je s Račkim napisao Akademijin statut, njegova je djelatnost uvelike pomogla da mlada Akademija u slavenskom svijetu i drugdje stekne aureolu prave znanstvene ustanove i Petar Skok vjerojatno ima pravo da bi ga, kada se govori o Akademijinoj povijesti, uvijek trebalo spominjati uz Strossmayera i Račkoga. Moramo stalno imati na umu da kad govorimo o Jagićevim zagrebačkim godinama, govorimo o djelovanju jednoga tridesetogodišnjaka. To lako zaboravljamo upravo zbog opsega i dosega toga djelovanja. U Zagrebu se uključio u onodobne filološke raspre žarom tipičnim za 26 – godišnjaka, iskazivao je samouvjerenost, kadšto i netaktičnost prema onima koji se s njime nisu slagali, ali svaki je njegov tekst jasno svjedočio o iznimnom znanju i nesvakidašnjoj darovitosti te su ugledni slavisti u drugim sredinama, npr. slavni ruski slavist Sreznjevski, pisali o njemu kao o budućem prvaku slavističke znanosti. Josip Bratulić još je prije mnogo godina pokazao da veliki slavistički Jagićevi pothvati koje je kasnije ostvarivao u Petrogradu, Berlinu i Beču imaju svoje začetke, svoje nacrte iz vremena njegova djelovanja u Zagrebu. Utvrdio je da je Jagić u zagrebačkom razdoblju svojega djelovanja objavio više od 60 funkcionalno različitih tekstova i sve se to ugradilo u povijest hrvatske slavistike, sve je to postalo temelj na kome se mogla graditi cjelina te znanosti. *Može se reći: nema područja slavenske filologije – kako ju je Jagić već tada zacrtao, shvatio i primjenjivao – na kome on već tada nije u Zagrebu udario prve temelje, ili bar čvrste naznake, i to ne samo za svoj budući rad, nego i za rad svojih brojnih suradnika. Njegove zagrebačke godine, prema tome, znače vrijeme formiranja budućeg vodećeg slavenskog filologa, vrijeme ususta*vljivanja temeljnih pogleda na slavističku znanost...[1]

Vrlo je uočljiva podudarnost između *Književnika* i slavnoga *Archiva fùr slavische Philologie*. Slično su strukturirani: opće pomoćne struke, slavensko jezikoslovlje, povijest slavenskih književnosti, etnologija i usmena narodna književnost, starine. I

[1] Josip BRATULIĆ, *Jagićeve zagrebačke godine*, Jagićev zbornik, Zagreb, 1986, 46.

Bratulić i drugi uočavaju da se takva podjela podudara s Jagićevim viđenjem slavistike kao discipline kako ih je iznio u svojim znamenitim djelima *Projekt za slavensku enciklopediju* (1908) i *Istorija slavjanskoj filologii* (1910). Toj strukturnoj sličnosti važno je dodati još jednu, naime Jagić pokazuje veliku darovitost u organiziranju znanstvenoga i stručnoga života te i *Književniku* i *Archivu* namjenjuje zadaću da okupljaju znanstvene snage i da što češće i što kvalitetnije pokrivaju znanstveni i stručni život u različitim, često međusobno značajno udaljenim, slavenskim sredinama. *Archivu* je, to se dobro zna, namijenio ulogu da romanistima i germanistima demonstrira uspon slavistike, pa su mnogi koji su se ljutili što je taj čuveni časopis objavljivao na njemačkom shvatili da je donio taktički vrlo ispravnu odluku. To se pokazalo kasnije kada je neka svoja važna djela objavio na ruskom i ona su se slabo čitala.

Jagić je u *Književniku* u tri nastavka objavio veliku raspravu *Slovjensko jezikoslovlje. Kratak historičko – filologički nacrt* [2] i danas se čudimo koliko širokim i kako temeljitim znanjem raspolaže jedan 27 – godišnjak. On prati antičku filozofiju jezika, jezikoslovne pravce od renesanse do 19. stoljeća, uspoređuje slavistička dostignuća s romanističkima i germanističkima, i sve to čini na tada najvišoj mogućoj razini. Uzmemo li u obzir i Jagićevu raspravu *Napredak slovinske filologije posljednjih godina*[3] i još nekoliko sličnih tekstova, nužno u njima vidimo budućega autora povijesti slavenske filologije, djela koje ima preko tisuću stranica velikoga formata i kojim je započeo svoj projekt pod naslovom *Enciklopedija slavjanskoj filologii*.

Osim svega Jagić je u Književniku izravno formulirao područje slavenske filologije i to ovako: *Razgranjeno je polje svake, dakle i slavenske filologije. Počevš iod dubokoumnih razmišljanja o jeziku i njegovu postanju, koja se gube u maglovitih visinah filosofskih; ili od anatomskoga razglabanja riječi koja hoće da pronađe one najprostije elemente, iz kojih postaše današnji toli divno skladani stvorovi – žive riječi – pak do rječita izlaganja književnih proizvoda starijega i novijega vremena, do njihova svestrana tumačenja u svezi s ostalimi pojavi narodnoga života – sav golemi prostor koji je u sredini između obje ove krajnosti, ispunjuju istraživanja filologijska. Filologija dakle slovinska dijeli se u mnogo posebnijih grana - naučnog ispitivanja, koje ako i žive svaka o sebi, ipak je napredak jedne gotovo uvijek vezan uz razvitak druge.*[4]

Tako je shvaćao zadatke slavenske filologije mladi zagrebački gimnazijski profesor i te i takve je ispunjavao kada je postao prvakom slavističke znanosti potičući i svoje kolege iz različitih sredina da to čine.

---

[2] *Književnik II*, 78 – 95, 348 – 379, 506 – 537.
[3] *Rad JAZU* XIV, Zagreb, 1871, 169 – 189.
[4] *Rad JAZU* XIV, Zagreb, 1871, 170.

Godine 1911. izašlo je jedno o najvažnijih Jagićevih djela *Glagoličeskoe pisьmo* u kome je skupio sve što se tada znalo o glagoljici i o tekstovima njome pisanim. I temelji toga djela razgovijetno se razabiru u zagrebačkoj fazi njegova rada: u tekstovima koji su izlazili pod naslovom *Građa za glagolsku paleografiju*, on je doduše ponudio manje paleografskih spoznaja, a više nudio poredbenojezične i tekstološke, ali je jasno da uvijek stremi da se kaže što više o glagoljici kao izrazu kulture u određenom vremenu. To je novo svjedočanstvo njegova širokoga interesa, ali uočavamo i to da on od mladosti do kraja života potiče na izdavanje tekstova jer to je uvjet za napredak u mnogo pogleda. Jagić je još u Hrvatskoj tako radio i izdao važna djela stare hrvatske književnosti, a u svojim najboljim godinama izdavao je tekstove nastale u različitim slavenskim sredinama.

Jedno od slavističkih klasičnih djela Jagićeva knjiga *Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache* (Beč, 1909) velika je povijest postanka i funkcioniranja najstarijega slavenskoga književnoga jezika koji zovemo *staro(crkveno)slavenskim*. I u vezi s njim mogu se spomenuti brojna Jagićeva djela iz zagrebačkoga perioda njegova djelovanja.[5] Dobro je uočiti kako Jagić od zagrebačkih gimnazijalaca traži da znaju temeljno o bugarskoj općoj i kulturnoj povijesti o čemu piše u udžbenicima koje je priređivao te se vidi kako je sam dobro poznavao i klasičnu staroslavensku književnost ali i srednjovjekovnu bugarsku književnost Simeunova doba i kasniju.[6]

Vrlo često se sa stanovitim žaljenjem pisalo da je šteta što Jagić nije više svoje energije i više svoga vremena posvetio proučavanju hrvatskoga jezika i književnosti, ali mislim da je riječ o nesporazumu. Jagić je jako puno pisao o kroatističkim problemima, ali u tako opsežnom djelu kao što je njegovo i znatan dio bibliografije može izgledati skromno. Već smo u opisu zagrebačkih temelja Jagićeve slavističke djelatnosti spomenuli brojna kroatistička djela, a dodat ćemo sažeti popis drugih Jagićevih kroatističkih prinosa:

--- *književnopovijesni radovi*: Pabirci po cvieću našega narodnoga pjesničtva (1861), Adrianskoga mora Sirena, hrvatski epos XVII. vijeka (1866), Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga. Knjiga prva. Staro doba. (1867), Trubaduri najstariji hrvatski lirici (1869), Ogledi stare hrvatske proze (1869. i 1871), Živi li, napreduje li naša književnost ? (1869), Frankopanov ‘‘Vrtić’’ (1871), Hrvatska glagolska književnost. Uvodu knjizi Branka Vodnika Povijest hrvatske književnosti (1913), Život i rad Jurja Križanića (1917) itd.

---

[5] Evo nekih: *Deklinacija imena samostalnoga u staroslavenskom – srbskom – hrvatskom jeziku* (Izvješće zagrebačke gimnazije za 1861/2); *Evangelije u slověnskom prievodu* (Tisućnica slovjenskih apostolah sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1863, 29 – 66); *Iz prošlosti hrvatskoga jezika* (Književnik I, Zagreb, 1864, 332 – 358, 447 – 485); *Odnošaji među lingvistikom i antropologijom* (Književnik III, Zagreb, 1866, 293 – 297); *O porieklu Indoeuropejaca* (Književnik III, Zagreb, 1866, 297 – 302) itd. U tim se tekstovima Jagić često poziva na velikane poredbenoga jezikoslovlja Boppa, Schleichera, Curtiusa.

--- *jezikoslovni kroatistički radovi*: Naš pravopis (1864), Pomladjena vokalizacija u hrvatskom jeziku (1869), Paralele k hrvatsko – srbskom naglasivanju (1870), Woher das sekundäre a? (1879/1880), Ein Kapitel aus der Geschichte der sùdslavischen Sprachen (1895) itd.

--- *knjige priredio*: Pjesme Šiška Menčetića Vlahovića i Gjore Držića (1870), Pjesme M. Vetranića Čavčića (1871, s I. A. Kaznačićem i Gj. Daničićem), Pjesme Nikole Dimitrovića i nikole Nalješkovića (1873, s Gj. Daničićem), Statuta lingua croatica conscripta (1890, s F. Račkim i I. Crnčićem, Jagić je priredio *Poljički statut*), Missale glagoliticum Hervoiae ducis Spalatensis (1891), Vsih prorokov stlmačenje hrvatsko (1897) .

--- *osvrti na tekstove* F. Kurelca, V. Pacela, Š. Ljubića, T. Maretića, F. Ivekovića i I. Broza, M. Zdziechowskoga, Đ. Šurmina, itd. (uvijek je riječ o kroatističkim, književnopovijesnim ili jezikoslovnim problemima).

Stegnuti popisi s već prije spomenutim kroatističkim radovima dio su očito vrlo respektabilne Jagićeve kroatističke bibliografije i trajnoga njegova zanimanja za kroatističke probleme.

3. JAGIĆ ODLAZI IZ HRVATSKE I POSTAJE VODEĆI SLAVIST SVOJEGA VREMENA

Kao što smo već rekli, odlukom bana Levina Raucha gimnazijski profesor Jagić otpušten je iz službe 7. lipnja 1870. Njegov kolega na gimnaziji, pravaški orijentirani David Starčević sa skupinom učenika demonstrirao je protiv karlovačkih i zagrebačkih pjevača koji su se poklonili kipu bana Jelačića. Starčević je tvrdio da je ban simbol austrijskoga patriotizma i da oni imaju pravo protestirati u ime hrvatskoga patriotizma. Ban Rauch raspustio je i zagrebačko i karlovačko društvo (Kolo i Zoru). U javnosti su se pojavili zahtjevi da se gimnazijski profesori izjasne o postupku svojega kolege i svojih učenika. Skupina profesora, među njima i Jagić, tražili su da Starčević bude otpušten iz službe ili će oni napustiti gimnaziju. Njihov je istup okvalificiran kao davanje ultimatuma višoj instanci: Jagića, kao sastavljača, i V. Bratelja kao prepisivača, ban je otpustio iz službe, a ostale je ostavio na miru. Jagić se našao bez sredstava za život. Akademija je ustanovila drugo tajničko mjesto da bi ga zaposlila, ali njegov je ugled u slavističkim krugovima bio već vrlo velik pa ga ugledni i moćni ruski slavist I. I. Sreznjevski poziva u Rusiju i nudi mu mjesto sveučilišnoga profesora. U srpnju 1872. postaje sveučilišnim profesorom u Odesi i počinje predavati poredbenu indoeuropsku gramatiku, gramatiku sanskrtskoga i gramatiku grčkoga jezika. Tako počinje njegova iznimna karijera koja će se nastaviti

---

[6] Stjepan DAMJANOVIĆ, *Opširnost bez površnosti*, Podsjetnik na život i djelo Vatroslava Jagića, treće, neizmijenjeno izdanje, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2013, 91 – 93.

u Berlinu (od 1874), Petrogradu (od 1880) i Beču (1886 – 1908). Sva su ga sveučilišta željela, sa svakoga je otišao svojom voljom u potrazi za boljim uvjetima rada, za većim mogućnostima znanstvenoga i stručnoga djelovanja.

U Berlinu, na Katedri za slavenske jezike, utemeljio je časopis *Archiv fűr slavische Philologie*, koji je izlazio do 1929. i bio među najutjecajnijim časopisima u povijesti slavistike. Da to nisu prazne riječi, svjedoče izjave brojnih istaknutih znanstvenika, pa ćemo u ovoj prilici navesti mišljenje mađarskoga slavista Oszkára Asbótha: "Koliko sam samo puta napisao ovo meni toliko drago ime, kada sam svoje mađarske kolege višekratno upozoravao što sve mogu naučiti od ovoga svestranog visokoumnog muža, i to ne samo u neposrednoj vezi s pitanjima koja zadiru u mađarsko jezikoslovstvo, već također u pogledu temeljnijeg upoznavanja slavenskog svijeta, što je od važnosti za svakog obrazovanog Mađara . . . jedva mogu zamisliti kako bih inače mogao da se snađem u ovoj mnogogranoj nauci, kada ne bih nalazio upute u Jagićevu časopisu Archiv, kada ne bih crpio pouke i nalazio upute ne samo u njegovim obuhvatnijim radovima nego i u njegovim brojnim recenzijama, koje blistaju od duhovitosti i svježine".[7]

Nema sumnje da su se Jagićevi horizonti širili i marljivim uređivanjem toga čuvenoga časopisa. Morao je pažljivo čitati i precizno savjetovati autore, što je sve zahtijevalo nova i nova pažljiva čitanja i razmišljanja.

U Petrogradu je na Katedri za slavistiku postao profesorom ruskoga i crkvenoslavenskoga jezika te utemeljio rusističku seriju *Issledovanija po russkomu jaziku*. Poznato je da je zamislio i predložio (1880) izradu poredbenoga rječnika svih slavenskih jezika, ali ta njegova zamisao nije nikada ostvarena. Već u to vrijeme razmišlja i o Enciklopediji slavenske filologije u okviru koje je, kad je već bio u Beču, sam napisao dva vrlo opsežna djela. To su *Istorija slavjanskoj filologii* (1910), *Glagoličeskoe pisьmo* (1911). Kako su izgledala njegova važna djela? *Istorija slavjanskoj filologii* (1910) imala je blizu tisuću stranica (VIII+ 961) velikoga formata. Nadao se da će je najbolji slavenski filolozi prihvatiti jer je nastojao obraditi najvažnija slavistička pitanja svojega vremena. Kasnije je sa žalošću konstatirao da se djelo slabo čitalo i bio je uvjeren da je to zato što ga je napisao na ruskom jeziku. Slaveni s juga, pisao je Jagić, priviknuli su se, što milom, što silom, na njemačku, kod Poljaka izbiše na vidjelo stare rusko – poljske razmirice, u Češkoj su bili vrlo hladni prema svemu što je dolazilo iz Ruske Akademije itd. Sam je bio uvjeren da je riječ o velikoj i jako potrebnoj kompilaciji. No to da se slabije čitalo ne znači da je nisu mnogi pročitali i mogli bismo navesti brojne ushite i klanjanja pred iznimnom erudicijom Jagićevom. Zanimljivo je da su u naše vrijeme ocjene toga djela i dalje vrlo pozitivne, pa ruska slavistica Irina Arbuzova kaže da bi se s Jagićem . . .''teško itko

[7] Navod prema Peteru Kiralyju, *Jagićev zbornik*, Zagreb, 1986, uredili Ivo Frangeš, Aleksandar Flaker, Riccardo Picchio, Nullo Missi; original u mađarskom časopisu Nyelvtudomani 2, 1909.

u slavenskom svijetu (i izvan njega) mogao mjeriti po sposobnosti da podjednako zahvati sve slavističke discipline. Pritom širina znanstvenih interesa nije nikada toga znanstvenika odvodila u površnost".[8]

Njegovo je djelo, to se često ističe, završni dio onoga razdoblja u razvitku slavistike kada je međuzavisnost njezinih dijelova snažna, a središnje mjesto zauzima proučavanje staro(crkveno)slavenskoga jezika i ćirilometodske problematike. On sam proučava i potiče druge da proučavaju sva najvažnija pitanja povezana s životom i djelatnošću svetih Ćirila i Metoda, dakle sve ono što je povezano s počecima slavenske pismenosti, objašnjava crkvene i političke prilike u kojima se najstarija slavenska pismenost oblikuje, posebno odnose između Bizanta i Rima, pokušava ustanoviti vrijeme i mjesto nastanka sačuvanih prijevoda biblijskih tekstova na slavenski jezik, rado uspoređuje različite inačice istih ili sličnih tekstova, a izdavanjem staroslavenskih, staroruskih, starohrvatskih, starosrpskih tekstova obavio je nevjerojatan posao u kvantitativnom i kvalitativnom smislu. Od 1864. kada je napisao predgovor Račkijevu izdanju *Assemanijeva evanđelja* pa do 1907. izdao je *Zografsko tetraevanđelje* (1879), *Marijinsko tetraevanđelje* (1883), *Dobromirovo evanđelje* (1898), *Kijevske listiće* (1900), *Bečke listiće* (1900), *Mihanovićev apostol* (1868), *Grškovićev apostol* (1893), *Bolonjski psaltir* (1907), *Pogodinov psaltir* i neke druge tekstove. Nakon toga objavljene su njegove već spominjane monumentalne knjige, njegova klasična slavistička djela, uz koja spominjemo još *Zur Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache* (1900) u kojoj je objedinio svoje spoznaje o povijesi, postanku i funkcioniranju najstarijega slavenskoga književnog jezika. Srpski filolog Aleksandar Belić vrlo je točno uočio da Jagić nije probirao teme o kojima će pisati. Zato je bilo znanstvenika "koji su u svojim specialnim strukama dalje doterali nego Jagić i koji su krčili sasvim nove putove rada; ali je retko ko imao kao Jagić urođeno osećanje za ono u nauci što je bilo plodotvorno, i onda kada je samo nastavljao rad koji su drugi otpočeli. Ako nije uvek on sam otvarao nove putove, on je umeo od predloženih pravaca rada da oseti najpravilniji i da snažno pođe njim, dajući više života, više poleta i često znatno više materiala nego što se do njega davalo . . . Krma slovenske filologije kojom je on upravljao mnogo godina bila je u čvrstim rukama. Nju je vodio vođa koji je dobro poznavao i putove nauke i njen celokupni veliki horizont".[9]

Kada bismo najkraće htjeli opisati odakle izvire Jagićeva znanstvena uvjerljivost, mislim da bi dobro bilo poslužiti se ocjenama Nine Aleksandrove Pogačnik koja je isticala da je Vatroslav Jagić "izvrstan filolog koji je zazirao od filologizma, znanstvenik koji je prosudbu stavljao ispred deskripcije, povijesnost ispred historizma,

[8] Irina ARBUZOVA, *Istorija slavjanskoj filologii I. V. Jagiča*, Zbornik za slavistiku 9, Novi Sad, 1975, 100 – 133.

[9] Aleksandar BELIĆ, *Vatroslav Jagić*, ''Južnoslavenski filolog'' III, Beograd, 1922 – 1923.

književnopovijesnu misao ispred bibliografskih križaljki i kronoloških nizova.“[10] Jako je pomogao da mitski shvaćenu slavensku zajedničku baštinu zamijeni pouzdano istraživanje stvarnih veza. Imao je urođeni istraživački instinkt, umio je utvrditi što je važno, a što još važnije.

U njegovo vrijeme termini kao što su rusistika, bugaristika, bohemistika i slični nemaju čestoću uporabe koje imaju danas jer filologije nacionalnih jezika u to vrijeme nemaju ni izdaleka u slavistici ono mjesto koje imaju danas. Njegovo je vrijeme vrijeme kada je starocrkvenoslavenski u središtu pažnje i oko njega se okupljaju znanja pripadajuća filologijama posebnih slavenskih jezika. U Spomenima mojega života Jagić se prisjeća zanimljivoga događaja iz svojih umirovljeničkih bečkih dana. Posjetio ga je njegov bivši student, Čeh po narodnosti , i Jagić mu je uputio stereotipno pitanje ‘‘Kolega, čime se bavite?’‘. Gost je odgovorio ‘‘Bohemistikom!“: Jagić piše da ga je htio pitati ‘‘A što je to bohemistika’‘, ali je onda zaključio ovako: ‘‘Ne, nemoj Vatroslave, ništa pitati, Tvoje je vrijeme prošlo“.

Ni u visokim godinama nije ga napuštao razum, ni samokritičnost i jasno je vidio da u slavenskoj filologiji, koju je tako volio i kojoj je toliko dao, nastaju velike promjene i mnoge od tih promjena prihvaćao je kao normalan slijed događaja. Ne samo to. Jagić je vidio da odlazi ona slavistika koja je jako zabavljena zajedničkim slavenskim sadržajima, ali je prognozirao da će se nešto od tih zajedničkih sadržaja vratiti u vremenu koje dolazi jer će se pojaviti zanimanje za poredbeno proučavanje slavenskih jezika i slavenskih književnosti. Njegov pogled na slavistiku naslonjen je na ono što se u toj znanosti počelo razvijati na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće. U to vrijeme u mnogim znanostima jača zanimanje za srednji vijek pa i druga još starija razdoblja koja su pojavom humanizma nekako pala u drugi plan. Počinje se u Jagićevo doba razvijati ono što bismo mogli nazvati filološkom kritikom, a u temelju te djelatnosti je izdavanje tekstova. Jagić je, kao i neki prije njega, držao da je izdavanje tekstova iznimno važno, ali je bolje od drugih razumio da ono nije krajnji cilj i završna riječ, nego početak koji omogućuje pravi rad na jezikoslovnim, književnopovijesnim i širim kulturološkim pitanjima. U slavistici je to bilo posebno važno jer su dotad znanja o slavenskoj starini bila ili zaboravljena ili iskrivljena, nije se ništa pouzdano znalo o domovini slavenskoga prajezika (praslavenskoga jezika) i drugim elementarnim pitanjima. Upravo stoga je Jagić toliko nastojao oko proučavanja života i djela Ćirila i Metoda, radeći sam i potičući druge da proučavaju najstarije razdoblje slavenske pismenosti. I prije njega se počelo ispravno držati da je glagoljica prvo slavensko pismo, i prije njega su posumnjali u ispravnost panonske teorije o postanku staro(crkveno)slavenskoga jezika, ali tu je on upravo dao više života, više materijala, tu je, kao i drugim pitanjima, podržao pravi smjer. Kao što

[10] Nina ALEKSANDROVA POGAČNIK, *Vatroslav Jagić između filologije i metodologije, Zbornik o Vatroslavu Jagiću,* Knjiga I.,uredio Tihomil Maštrović, Zagreb, 2007, 89 – 96.

smo već isticali, izdavanje tekstova zauzima iznimno mjesto u Jagićevu opusu, ali ta grana njegove djelatnosti ne zadivljuje samo energijom uloženom u posao, nego i uzornim kritičkim aparatom koji zahvaća sve poznate inačice teksta koji se opisuje, koji nudi spoznaje o grčkim i latinskim izvorima, koji analizira opće, filološke, paleografske i druge spoznaje.

U skladu s takvom njegovom znanstvenom djelatnošću bio je i njegov rad s mladim naraštajima, njegova nastava. Radovao se npr. uspjehu svojih predavanja na petrogradskom sveučilištu i ovako ga tumačio: *''Uspeh mojih predavanja na univerzitetu porastao je njihovom objektivnom realnošću, bez suvišnih fraza o nekoj zagonetnoj misiji slavenske ili ruske rase za kulturni napredak čovečanstva . . . ''.*[11] To nije bilo nimalo lako u sredini u kojoj su mnogi istaknuti profesori davali prednost politici pred znanošću pa je Jagić zapisao da se osjećao . . .*kao da sam upao u kakovu duboku jamu, smatrao sam moj dolazak u taj fakultet nekom degradacijom* ...[12] Taj njegov doživljaj ugođaja u sveučilišnim dvoranama nije pomutio njegov odnos prema Rusima, kojima je došao kao ''svoj k svojima'', a svoj odlazak iz Petrograda u Beč opisuje kao neke od najtežih dana u svom životu. Ta njegova zapažanja o narodu, o politici, o sveučilištu pokazuju da je umio o istoj sredini govoriti i pozitivno i negativno, ne po unaprijed stvorenim klišejima, nego po svom razumijevanju činjenica koje je uočavao i tumačio.

Zahtjev da se znanstveni radovi bave znanošću donio mu je u mladim godinama u hrvatskoj sredini, a kasnije i u mnogim drugima puno osporavatelja. Sudjelujući u hrvatsko – srpskim književnim i jezičnim sporovima, izražavajući svoja mišljenja o poljsko – ruskim animozitetima, suprotstavljajući se onima koji su starinu češke kulture htjeli dokazivati krivotvorenjem rukopisa, uzimajući njemački za jezik Archiva, on je nerijetko i kadšto vrlo snažno povrijedio rodoljubne osjećaje pripadnika pojedinih slavenskih naroda, a nije bilo rijetko da su ozlojeđeni bili mnogi na mnogo mjesta i isti čas. Daleko smo od pomisli da je Jagić uvijek i u svemu imao pravo: on je npr. i za svoje vrijeme previše kruto govorio o hrvatsko – srpskom jedinstvu, govorio je o jednom narodu s dva imena, jedno je vrijeme govorio o jednoj književnosti, uvijek o jednom jeziku, ali njegove su vlastite analize često iznosile pregršt materijala koji je govorio protivno. Važno je imati na pameti da je njegovo djelovanje često bilo povezano sa sredinama koje su svoje prave znanstvenike umjesto primjerenim uvjetima za rad darivale dvostrukim prokletstvom: državni ih je aparat često ocjenjivao kao protudržavne elemente, a malograđanski i kavanski krugovi kao izdajnike nacionalnih interesa. Poštovao je nacionalni osjećaj, ali mislio je da se rodoljublje najbolje iskazuje radom.

---

[11] Vatroslav JAGIĆ, *Spomeni mojega života, II, (1880 – 1923)*, Beograd, Srpska kraljevska akademija, 1934, 23.

[12] Isto, 2.

Njegove se stavove stoga ne može opisivati i tumačiti istrgnutim navodima, morate uzeti u obzir sve što je o nekom problemu rekao. Dobra je stvar u tome što izravne politike u njegovim tekstovima koji pretendiraju na znanstvenost i stručnost nema mnogo, a njegovi polemički stručni i znanstveni tekstovi uvijek pokazuju nastojanje da se stigne do istine.

Natprosječne darovitosti, natprosječne radinosti i širokih vidika on je ostvario djelo s kojim se malo koje u povijesti slavistike može mjeriti. Dovoljno je pogledati koju bolju bibliografiju radova o njemu pa primijetiti da postoje velike radnje, kadšto cijele knjige, o njegovim posebnim prilozima ruskoj, češkoj, poljskoj, bugarskoj, slovenskoj, srpskoj, njemačkoj književnojezičnoj kulturi, da se ne govori o strocrkvenoslavenskoj i hrvatskoj. Okrugle obljetnice njegova života slavile su se u gotovo svim slavenskim sredinama, u Njemačkoj i Austriji, a postoje i znatni prilozi o njegovim odnosima s engleskom i francuskom filologijom. Njegovi radovi nikada nisu neke usputne sitnice, nego važna znanstvena i stručna pitanja onoga vremena, a mnoga su nastavila zaokupljati znanstveničku pažnju i dugo poslije Jagićeve smrti. I u svima njima, Jagić je poštovani sugovornik, cijenjeni znanstvenik čije djelo je nezaobilazna i sjajna baština slavističke znanosti.

LITERATURA

1/ Irina ARBUZOVA V., *V. Jagić v Odesse*, Slavjanskaja filologija, Sbornik statej, Leningrad, 1964.
2/ Irina ARBUZOVA V., *Istorija slavjanskoj filologii I. V. Jagića*, Zbornik za slavistiku 9, Novi Sad, 1975, 100 – 133.
3/ Aleksandar BELIĆ, *Vatroslav Jagić*, Južnoslavenski filolog III, Beograd 1922 – 1923, 86 – 100.
4/ Alexander BRÙCKNER, *Specimena linguae paleoslovenicae*, AslPh VI, Berlin, 1882, 598.
5/ Stjepan DAMJANOVIĆ, *Opširnost bez površnosti, Podsjetnik na život i djelo Vatroslava Jagića*, Zagreb 1988, 2013 – treće izdanje.
6/ Krešimir FILIĆ, *Lik Vatroslava Jagića*, Varaždin, 1963.
7/ Fran GRIVEC, *V. Jagić, Život i rad Jurja Križanića*, Bogoslovski vestnik I, Ljubljana 1921.
8/ Josip HAMM, *Vatroslav Jagić i Poljaci*, Rad JAZU, knj. 282, Zagreb, 1951, 75 – 222.
9/ Eduard HERCIGONJA, *Paleoslavisika, cyrillo-methodiana, glagolitika i književna medijevistika u djelu Vatroslava Jagića,* Radovi Zavoda za znanstveni rad JAZU, Varaždin, 1989.

10/ *Jagićev zbornik*, uredili Ivo Frangeš, Aleksandar Flaker, Riccardo Picchio, Nullo Mussi, Zagreb 1986.
11/ Alojz JEMBRIH, *Korespondencija iz Jagićeve ostavštine pohranjene u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu*, Biblioteka Croatica, knj. 7, Fakultet hrvatskih studija, Zagreb, 2022.
12/ Radoslav KATIČIĆ, *Jagić i naše filološko obzorje*, Filologija 13, Zagreb 1985, 231 – 239.
13/ Mihovil KOMBOL, (prir), *Vatroslav Jagić, Izabrani kraći spisi*, Zagreb, 1948. (U knjizi se nalazi *Bibliografija Jagićevih radova*)
14/ *Korespondencija Vatroslava Jagića*, knj. 1, prir. J. Ham, Zagreb, 1953.
15/ *Korespondencija Vatroslava Jagića*, knj. 2, prir. J. Ham, Zagreb, 1970.
16 Andrej KRAGELJ, *Quattor evangeliorum*, Ljubljanski zvon, IV, Ljubljana, 1884, 50 - 52.
17/ Jozef KURZ, *Jagić und tschechische Slavistik*, Beiträge zur Geschichte der Slavistik, Berlin, 1984, 255 – 262.
18/ V. I. LAMANSKIJ, *Zapiska o učenyhъ trudahъ Ignatija Vikenteviča Jagiča*, Protokoly zasedanij Soveta Sanktpeterburgskogo universiteta, 22, Petrograd, 1881.
19/ Tomo MARETIĆ, *Vatroslav Jagić*, Riječ IV, 179, Zagreb, 1923.
20/ Franjo MARKOVIĆ, *Zašto Jagić neće da dođe za profesora na zagrebačko sveučilište*, Obzor XVIII, Zagreb, 1874, 117.
21/ Rajko NACHTIGAL, *Vatroslav Jagić (1838 – 1918) - K osamdesetletnici*, Ljubljanski zvon XXXVIII, 11/12, Ljubljana, 1918, 724 – 736.
22/ Stojan NOVAKOVIĆ, *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga*, Vila III, 39 – 41, 624 – 627, 639 – 642, 656 – 659.
23/ *Pamjati Ignatija Vikentjeviča Jagiča* (um. 1923, 5. avg.), Publičnoe zasedanie Otdelenija russkogo jazyka i slovesnosti Akademii nauk, Izvestija Otdelenija russkogo jazyka i literatury Akademii nauk, t. 28, Petrograd, 1923.
24/ Josip PASARIĆ, *Jagić prema hrvatstvu i srbstvu*, Posebni otisak iz Obzora, Zagreb, 1899.
25/ František PASTRNEK, *Zur Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache,* AslPh XXIII, 1-2, Berlin, 1901, 242.
26 František PASTRNEK, *Biblografski soupis činnosti prof. V. Jagiće,* Jagić – Festschrift, Zbornik u slavu Vatroslava Jagića, Berlin, 1908, 1 – 29.
27/ Tone PERUŠKO, *Vatroslav Jagić i Istra*, Istra VII.5, 1935.
28/ H. POHRT, *Vatroslav Jagić und die deutsche Slavistik*, Forschungen und Fortschritte, 3, 1967.
29/ Franjo RAČKI, *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga*, Novi pozor, I, Zagreb, 1867, 141 – 142.

30/ Petar SKOK, *Jagić u Hrvatskoj*, Rad JAZU, knj. 278, Zagreb, 1949, 5 – 76.
31/ M. N. SPERANSKIJ, *I. V. Jagić – istorik slavjanskoj filologii*, Izvestija Otdelenija russkogo jazyka i slovesnosti Akdemii nauk, t. 15, kn. 2, Petrograd 1910.
32/ Vijenac II/12, Zagreb, 1924; prilozi Stj. Bosanca, Fr. Bučara, V. Deželića, Fr. Fanceva, Stj. Ivšića, P. Karlića i M. Rešetara.
33/ Vaclav VONDRAK, *Glagolitica*, AslPh XIV, Berlin, 1892, 278.
34/ *Zbornik o Vatroslavu Jagiću*, knj. prva, Zagreb, 2007, 5 – 490, glavni urednik Tihomil Maštrović, priloge su napisali: R. Katičić, N. Kolumbić, Stj. Damjanović, J. Bratulić, M. Šicel, T. Maštrović, R. Lauer, N. Aleksandrov – Pogačnik, S. Lipovčan, M. Žagar, M. Nikčević, I. Srdoč – Konestra, Lj. Kolenić, B. Tošović, D. Stolac, Vojislav P. Nikčević, LJ. Vasiljeva, A. Zaradija Kiš, V. Babić, M. Rita Leto, D. Jelčić, I. Pederin, A. Pavešković, R. Bacalja, M. Ćavar, E. Fišer, N. Košutić – Brozović, G. Doliner, I. Pederin, G. Neveklowsky, A. Kapraljević.
35/ *Zbornik o Vatroslavu Jagiću*, knj. druga, Zagreb, 2007, 7 – 407, glavni urednik Tihomil Maštrović. U knjizi je bibliografija radova Vatroslava Jagića i bibliografija radova o njemu koju je izradila Martina Ćavar.

SUMMARY

VATROSLAV JAGIĆ AND THE ADVANCEMENT OF SLAVISTICS IN THE 19TH CENTURY

Vatroslav Jagić was born on 6th July 1838, in Varaždin. He was christened Ignatius Jacobus. Ognjoslav and Vatroslav - the Croatian versions of Ignatius, first appeared in his secondary school certificates. The latter name fully prevailed. Vinko, his father, a cobbler and Ana née Kraljek, his mother, had six children, Vatroslav being the eldest. Jagić attended primary school in Varaždin and completed secondary education in Varaždin and Zagreb. He graduated from the University of Vienna and received a degree in classical philology. In the course of his studies, he started frequenting Slavic lectures given by Franc Miklošič, whose influence prompted him to take up writing about the issues in Slavic philology and closely observe literary works on Slavistics, both in and out of the Slavic countries. From 1860 to 1870, he taught classical philology at the Zagreb Gymnasium. The articles from that time provide a framework for his future prominent works in Slavic studies. Despite his youth, Jagić demonstrated a fascinating superiority in introducing the latest accomplishments of genetic linguistics into Croatian philology, namely the works of Bopp, Schleicher, Curtius, Buslaev, et al. In 1864, with his fellow researchers Josip Torbar and Franjo Rački, he launched Književnik, the linguistic journal.

They intended to show that Croatia has enough scientific potential to establish the Academy of Sciences. The three volumes of their journal contained 1821 pages, of which Jagić himself penned 437, or a quarter.

In 1866, at only 28, Jagić was elected as the youngest of the first 16 members of the Yugoslav Academy of Sciences and Arts. By the decree of Ban Levin Rauch, he was dismissed from his post and left the Zagreb Gymnasium. In 1871, he became a professor at the Department of Comparative Grammar of the Indo-European languages at Odessa University. In 1874, he became the very first professor of Slavic studies in Berlin. Jagić held this post until 1880 when he moved again and became a teacher at the University of Saint Petersburg. In 1866, he returned to Vienna to replace Franc Miklošič as the Chair of Slavic Philology. Jagić stayed there until his retirement in 1908. He died in Vienna on 5th August 1923 and was buried in Varaždin on 12th August.

If we wished to sum up the scientific credibility of Vatroslav Jagić, we could illustrate it through the quote of Nina Aleksandrova Pogačnik. She declared that Jagić was *'an outstanding philologist who shied from philologism, a scholar who put evaluation ahead of description, historicity ahead of historicism, the literary history thought ahead of bibliographical crossword puzzles and chronological sequences.'* Jagić had an inherent exploratory instinct, and through his extensive work, he strove to replace the mythically perceived collective Slavic heritage with reliable research of actual connections.

Key Words: Vatroslav Jagić; philology, Slavistics; literary history; linguistics.